

LUKÁCSY SÁNDOR SOROZATA

ALMÁSI BALOGH PÁL AZ AGGTELEKI CSEPPKÖBARLANGBAN 1818

Almási Balogh Pált, egy Borsod megyei református lelkész fiát, tiszteletre méltó hely illeti meg a hazai orvostudomány történetében. Hasznos tanulmányok szerzője, külföldi tudós társaságok levelező tagja, Kölcey, Széchenyi, Kossuth kezelőorvosa, megérdemelné az utókor figyelmét, mégis a reformkor elfeledett alakjai közé tartozik. Sokoldalú tehetségének érdekes útleírásokat is köszönhetünk. Ezek annak idején a Tudományos Gyűjtemény évfolyamaiban jelentek meg, új kiadásuk nincs.

Első nevezetes útján, huszonnégy éves korában, az aggteleki cseppköbarlangot kereste fel. Akkoriban már divat volt meglátogatni a természetnek ezt a csodáját; költők is jártak ott.

Az első Csokonai, aki 1801. július 19-én anyjához írt levelében számolt be a látottakról:

„A kövek úgy csüggenek alá az ember feje feleit, mintha mindjárt nyakába szakadnának; a hang rémítő módon zeng e tágas öbölben... Négy vagy öt helyen négykézláb másztunk, néhol, mint a rák, hátrafelé, néhol pedig éppen hason, úgyhogy a hátunkat korholta a felettünk függő kőszikla. Másutt egy köről másikra vadkecske módjára ugráltunk, néhol egy hegyes kővön állván vagy fogódzván, úgy tettünk, mintha a fáklya világánál a pokol mélységébe néztünk volna alá... Puky úr az én nevem is feljegyezte arra a pompás kősziklára, amely – mintha sok ezer brilliántokkal ki volna rakva – a leggyönyörűbb ragyogvánnyal játszik.”

A másik költő, Petőfi, 1845. május 24-én járt a barlangban, és maga véste be, „nagy betűkkel”, a nevét.

„Aggtelekre érven, vezetőt hívtam, s fáklyákkal ellátva magunkat, elindulánk a barlangba, melyet Baradlának neveznek...”

Oh, ti szűkkeblű emberek, kik mindenben örökké szabályokat kerestek és állítottok, jertek ide és boruljatok térdre a szabálytalanság remeke előtt!

S mi az a szabály? semmi más, mint a sánta középszerűség mankója.

Soká tűnődtem: mint eredhetett e barlang?

És kitaláltam.

Mikor a mennyországból kiebrudalták a pártos angyalokat, itt kezdték jövődöbeli lakásukat, a poklot ásni; azonban itt nem boldogulván, másfelé fordultak. Képzelmét mint fáradtak szegény ördögök e sikertelen munkában, izzadságuk még most is csepeg e félig kész pokol oldalairól és tetejéről.”

Almási Balogh Pál nem volt olyan költői képzeletű látogató, mint Petőfi, leírásával mégsem kell szégyenkeznie; a fiatal orvos (akkor még hallgató) jól forgatta a tollat.

1825-ben újabb s nagyobb utazásra indult, Németországba. A természet csodája után meglátogatta Weimarban az emberi szellem csodáját, Goethét. ... középszerű természetű és testű, magas, hátrahajlott homlokú, ezüstsín púderes hajú s még elevenességgel teljes képű em-

ber, melyen hetvenhat esztendő terhe kevésbé látszik. Szemeinek átható tekintetök néminemű tolmácsai a nagy léleknek... Egy fertály óráig tartott nála való mulatásom, mely alatt az ő nagy kiterjedésű esmeretei és minden felfogó lelke sokszor kitűntek...

A föld alatti barlangok mindenkor nevezetes tárgyai voltak az emberek figyelmének s a képzelődés azokkal rendszerint valami nagyot, rendkívül valót szokott öszvekötni. Önkéntelen borzadás futja végig az elsuhanó vándort, midőn a megnyílt mélységeket látja setéséggel telve, melyeket félelmes tárgyakkal rakva képzel magának. Azonban inkább belső formáltatások az, mellyel különösen magokra vonják minden figyelmét a vizsgálónak. A természetnek titokban formált művei s az alaperőknek szokatlan kifejtődései, milyeket az ily elrejtett helyek hordoznak keblekben, erősen hatnak a lélekre. Ki is láthatná felemelkedett érzés s borzadással elegy gyönyör nélkül Skóciába a Fingál pompás alkatú barlangját, melynek bámulásra ragadó bazalt oszloprendjei korona helyett egy szigetet hordoznak fejeiken, s más több ilyen barlangokat, melyeknek mindenikében más-más módon gyakorlotta mesterujjait a természet? Méltán ezek mellé lehet tenni hazánknak egy igen nevezetes ritkaságát, az aggteleki barlangot vagy az úgynevezett Baradlát.

Hazánk ezen ritka barlangjának meglátása s a természet munkás erejéről való új esmereteknek óhajta már régóta célomba lévén, azt ez esztendő őszi szakaszában néhány barátimmal végrehajtottam.

Elkészülvén mindennel, különösen egypár szövétnekkel és sok gyertyákkal, jó kedvvel indultunk a földalatti útra. Utunk jó darabig lejtősen vitt lefelé, úgyhogy utoljára jó magasán látszott hátunk megett a barlang szája, mely osztán csakhamar eltűnt előlünk. Leérvén ezen lejtőről, itt mindjárt egyenes földön s nagyobb részint jó úton mehettünk. Érzettük már ezen rövid haladásunk alatt, hogy a levegő sokkal hívesebb a külsőnél, de amelynek mértéklete osztán mindég egyforma maradott. Legelső, ami figyelmünket megérdemlette, egy pataknak árka volt, mely mindjárt a barlang kezdetinél, a rajta felállított hidacska által jeleli ki magát. Ebben rendszerint egy tiszta csermely szokott folydogálni, de amely, mivel körül-belől fekvő völgyekről leszivárgó esővíznek köszönheti nagyobb részint eredetét, sokszor kiszárad, mint most is, ekkor osztán csak imitt-amott marad némely jelensége a pataknak. Egy szűk öblű üregben egy felette nagy kiterjedésű s lapos kődarab ajánlotta magát szemünknek, melyet a vezető szavai szerint ország táblájának neveznek. Kormos foltokkal borított lapja tele van írva nevekkal. Ezen túl már imitt-amott láttuk a csepegő követ apró csapokban ritkán lecsüggni, s odébb-odébb mindég több-több mennyiségben s nagyobb formákban. Egy magasabb üregben pedig már különös munkájára is akadunk a csepegőknek, melyet a rajta szembetűnő különb-különbféle gothusi (gót stílusú), figurákat ábrázoló kristályokról zsidó óltárnak neveztek el a lakosok. Ilyennemű szép munkáira a természetnek ezennel számosakra akadunk. Úgy tetszett azonban, mitha már itt minden élet megszűnt volna. Halálos csend, és setéség uralkodott mindenütt. Csak a tartós életű béka jelentette néha magát szökdelése által az üregeknek nyirkos gödreiben.

Mennél tovább haladtunk elébb, annál szebb alakokban öltözve lépett szemeink eleibe a csepegő kő. Az üregek boltjai már ottan ottan sűrűen voltak ellepve kőcsapokkal. Oldalt s előttünk szebbnél szebb munkái állottak a természetnek, mellyek közül nem tudta az ember, melyikre függessze inkább szemeit. Az üregek alja néhol kődarabokkal hintett, másutt egészen csepegő kőből formált, mint az úgynevezett virágos kertben, hol puszpáng-allékat ábrázoló csavargós falacsákat láthatni. Legtöbbnyire pedig nyirkos, néha sárga, több helyeken fekete földdel van befedve, és pedig néhol oly egyenlően, hogy kivált az úgynevezett nagy szálába szélűbe lehet rajta táncolni is, melyet fáklyák világánál több ízben cselekedtek,

amint mondják, az aggteleki ifjak, sőt a nagyobb számmal összegyűlt látogatók vidám serege is, kik még ezen felül ágyú- s puskalövésekkel is szokták magokat mulattatni, mely itt iszonyú nagy hangjával megreszketteti a barlang boltjait.

Jó távol behatottunk már a barlangba, midőn egyszerre egy nagy hegy állotta utunkat, mely egymásra halmozott óriási nagy kővekből állott, s melyen keresztül ment azelőtt az út. Hallván a vezetőtől, ki ezt Mória-hegynak mondotta, hogy ennek tetején egy megtekintésre méltó üreg van, melyet a benne lévő sokféle oszlopkokról kis Paradicsomnak neveznek, én látni óhajtottam, de társaimat rá nem bírhattam e terhes útra. Szándékomat azonban megváltoztatni nem akarván, gyertyám társaságában nekiindultam magam egyedül, bízván a vezető szavaiban, ki azt mondotta, hogy célomra hamar eljutok. Társaim alól megállottak. Új tárgyat látni óhajtásom nem vétette hamar észre velem, mi veszedelmes legyen utam e meredek kőhalmazta hegyen, s csak akkor éreztem, hogy fáradni kezdek, midőn már jó darabon megmásztam a hegynek szörnyű köveit. Gyertyámnak gyenge világa csak homályosan terjesztette fényét utamnak gigászi kő darabjaira, melyek fekete színűek voltak, mint a mekkai Kába. Már jó darabig mentem fel, s mégsem láttam semmit, s nem is gondoltam, hogy még csak közepe körül vagyok. Tár-

saimnak szavok csak homályosan hallatszott, noha a barlang falai a szónak hangját nagyon emelik. Visszanézvén reájok, szövétnekeknek világa nagyon megkisebbedve s távol, magok pedig törpéknek látszottak. Megborzadtam, hol vagyok, utamat mindazáltal folytattam, s végre csakugyan felértem a tetejébe, de már ekkor társaimat nem láthattam, a tőlük feljövő világ nagyon szűkön látszott még egy kevéssé a barlang falain csillámlani. Önnön gyertyám igen gyengén oszlatta körültem a sötétséget, hamvát pedig el nem merem venni, nehogy életem veszedelmével kelljen visszamennem. Még darabig kellett nagy köveken keresztül lejtősen befelé mennem az előttem fekvő öbölbe, míg végre a leírt helyre eljutottam. Gyönyörködve néztem itt ezen nehéz helyre rejtett kincseit a barlangnak, a sok formájú oszlopokat s állóképeket ábrázoló darabokat, melyek itt sűrűen állottak egymás mellett, s hasonlítottak egy lecsönkázott erdőhöz. Társaimnak semmi neszt nem hallottam. Körülöttem mély csend uralkodott. Itt s ott cseppent le egy-két kövér csepp vagy a mélységbe, vagy egy darab kőre, mely sokszor különös visszhangot adott a közelebb kicsúcsosodott kőlapokon. Ezen borzasztó sötétség lakta paradicsom s a körültem fekvő sötét világnak mély hallgatása nem gyönyörködtette sokáig. Körülnéztem még egyszer ide jövésem tárgyait, s ezzel lesiettem ez alvilági hegyről. Nemsokára hallottam társaim lármáját, mely kedves érzéseket okozott bennem, s majd magok is, noha még távol, szemembe tűntek. Megpillantván ők is engem a sziklákon gyertyámmal lefelé ereszkedni, örömmel kiabáltak felém, s hozzájuk leérvén oly szívesen fogadtak, mintha ezer veszedelmek közül jöttem volna szerencsésen elő.

Vezetőnk innen ugyancsak ezen hegynek oldalán vezetett fel bennünket. Az út, amennyire a rendetlenül egymásra halmozott nagy kövek engedték, igen meg van itt könnyítve, mivel lépcsőformára vagynak elegyengetve a kövek, s oldalt fogódzók vagynak, melyeknek nagy hasznát veszik az utazók, mivel a lépcsők a nedvesség miatt, mely részszerint a kövek közül szivárog ki, részszerint a boltozatról csepeg le, sárosok és síkamlók szoktak lenni. Sokszor egy darab kő lábunk alól kisimulván borzasztó robajjal omlott le az oldalt fekvő mélységbe, melynek tetején szövétnekek világa csak homályosan ömlött el. Ezen különös hegyről leérvén, ismét nagy üregekre akadunk, melyekben új meg új munkáira akadunk a természetnek. Az üregeknek boltjai, kivált az oldalfalaknál, sűrűen rakva voltak csepegő kőcsapokkal, melyek itt-ott a barlang aljára lefutottak s szám nélkül való termeket állítottak elő, melyeket a lakosok sokféleképpen neveztek el.

Ami figyelmünket a sok különőségekkel rakott üregeken átvándorlásunkban a többiek felett magára vonta, egy második hegy volt, mely az elébbinivel csaknem egyforma alkotású, de kisebb volt, s melyet vezetőnk Hórebnek nevezett. Az út ennek is az oldalán vitt, s lépcsőkkel és fogódzókkal volt itt is elkészítve. Ezt megvizsgálni nem lévén már kedve senkinek közülünk, követtük ezen oldalut, mely a hegynek túlsó részén nagyon meredek volt. Oldalt borzasztó mélységek feküdtek, melyekben egynémely közülünk követet görgetett alá, melyek egyik körül a másikra csapódván, nagy hánnyódások után csendesedtek el. Ezen hegyoldali úton leereszkedvén, ismét más üregnyílásra csavarodtunk. Az üregeknek egymással való közlése az egész barlangon által, legtöbbször folyton folyva megy, de néhol szűk nyílásokon is kell a következő üregbe általmenni. Sokszor előtaláltuk a barlang elein kezdődő patak fővenyes árkát is, melyben néhol az összeegyült víz egy-egy kis tócsát formált, melynek tiszta vizét csak fáklyáinknak visszavert világáról vehettük észre. Ez a víz, ha kivált nagy eső esik odaki, annyira megszokott nevedni, hogy egész üregeket elborít, s ha ilyenkor valaki volna odabe, könnyen odaszorulhatna s veszedelmbe lehetne. A barlangnak szebb darabjai közül való az úgynevezett nagy oltár is, mely roppant előlapjának ékes formáltatásával, s különböző fi-

guráival a mesterkezeket is felülmúlni láttatik. Egy helyen kellemtelen meglepéssel mulattatott a vezető bennünket, midőn éppen egy szép helynek vizsgálásában foglalatostkodnánk, fellépván egy kőhalomra, hol egy széles csepegőkö-oszlop más mellékoszlopokra támaszkodva az aljától egész a tetőig emelkedik fel, ezeknek előrenyúló lapjait egy más darab kővel kongatván, mivel azok a körüllevő falak által is segítettve néminémű harangcsengéshez vető hangot adtak, aminthogy ő ezt csakugyan harangnak is nevezte.

Ezen csepegő kővel nagy mértékben bíró üregeken által [menvén] tördeltük itt s ott a lefüggő kőcsapokat, melyek közönségesen töredékenyek, a vékonyabbakat szabadon lehet kézzel is tördelni, sőt a vastagabbakat is egy kis megszorított erővel, más kő segéd-mével pedig a legvastagabbakat is meg lehet csonkítani. Mennél nemesebb, tisztább azonban a csepegő kő, annál keményebb összeállású. A barnásabb színű darabokból könnyebben lehet törni, de vannak imitt-amott cukor fehérségű oszlopok, melyekből ha ki törni akar, sem erejét, sem békétűrését ne sajnálja. Ilyen a feljebb említett fehér kő is. Bámulva néztünk egy más ily tisztált csepegőkö-szobrot, mely mintha emberi kezek által állítottatott volna fel, magánosan emelkedik fel egy üregnek közepén. Ragyogó fehér külsője s középszer faderéknyi vastagságával szép arányban lévő magassága különösen magára vonja a szemet. Oldala nem sima, hanem valamilyen a több csepegőkö-daraboké, kígyós hajlással habzó, mely által annál inkább foglalatostkodtatja a gyönyörködő lelket. Vezetőnk szava szerint bizonyos nagy uraság szembetűnő summát ígért azoknak, kik ezt kertinek ékességére onnan kihozzák, de amelynek jó móddal való kivívását a barlangnak terhes útján sem a csepegőkö nehézsége, sem ezzel összevetett töredékeny volta nem engedné. Mennél nagyobb figyelemmel vizsgálja az ember a barlangban lévő tárgyakat, annál szebbekre talál. Én egy felemelkedett kis téren, egy oly piramisforma alkatmánya ra akadtam, mint ahogy a római csinos kútfokeket, melyek az építő mesterségnek mind megannyi remekei, rajzolni szokták, s melyen szinte még a körös-körül kibugyogó víz leömlését is láthatni. Másutt nagy állóképeket ábrázoló formák léptek elő, melyek hőszen fejrészekkel s a világnak elszéledt sugárait csillám ragyogásokkal visszaadó öltözetekkel bámulásra ragadtak. Az ily szembetűnő helyek többnyire mindenütt számtalan nevekkel vannak tele írva, melyeket az utasok oda felmetszettek. Sok helyeken oldalt az összevetődült csepegőkö-falak által formált csavargós üregek közt új nyílásokra s roppant barlangokra akadunk, amelyekben való belépéstől eltévedéssel ijesztett a vezető bennünket. Ilyenkor osztán megelégedtünk azzal, hogy belékiáltottunk a nagy üregbe, mely rengő hanggal zúdította vissza reánk szavainkat.

Átaljában a mi utazó karavánunk egész örömmel követte mindennütt a vezetőt, s a fáradságról vagy megunatkozásról senki sem panaszkodott, sőt úgy tetszett, mintha a földi dolgokról elfelejtkezve mulatozott volna a lelkünk a természetnek ezen elrejtett helyekben előhozott mesterművein. Ennél fogva meglepő volt egy alacsonyabb üregbe értünkkor a vezetőnek azt jelentése, hogy a barlang ezen ágának határát elértük. Ezen végső üreg semmi nevezetes tárggyal figyelmünket magára nem vonta, azonkívül, hogy köröskörül, ahol csak olyas hely van, falai feljegyzett nevekkel hemzsegnek. Akármerre forduljon a vizsgáló, szám nélkül való s különb-különbféle nevek tűnnek a szem eleibe. Különösen lehet olvasni sok helyen az 1808-ban erre keresztülment s a barlang megnézését is el nem mulató muszka tisztéknek neveit. Ferdinánd ő királyi főhercegsége is a múlt esztendőben egész eddig jött volt a barlangnak megtekintésében, melynek bizonyosságul az utolsó üregnek egyik oldalán is, egy világosabb helyen fel van jegyezve neve. Mi is feljegyeztük neveinket némely még itt s ott talált szűk helyekre, s ezzel visszafelé fordultunk, már különben is vége felé járó szövétnekeink erre intvén bennünket.